

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ**

ТЕХНІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ

Луцького національного технічного
університету

ЖИВОПИС

Конспект лекцій
для здобувачів ОКР «кваліфікований робітник»
професії 8263 Вишивальник
денної форми навчання

Луцьк 2023

УДК 74 (07) ,74 (075.8)

Ж - 74

Рекомендовано до видання навчально-методичною радою ТФК ЛНТУ, протокол № 1 від «28» серпня 2023 року.

Голова НМР ТФК ЛНТУ Інна АНДРОЦУК

Розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії швейного виробництва та оздоблення виробів ТФК ЛНТУ,

протокол № 1 від «29» серпня 2023 року.

Голова ЦК Олеся. ДАЦЕНКО.

Укладач: Григорій ІВАНЧЕНКО, викладач ТФК ЛНТУ,

Рецензент: Руслан ЧУГАЙ, старший викладач кафедри архітектури та дизайну ЛНТУ,

Відповідальний за випуск: Олеся ДАЦЕНКО, голова циклової комісії швейного виробництва та оздоблення виробів ТФК ЛНТУ

Ж - 74	Живопис [Текст]: Конспект лекцій для здобувачів ОКР «кваліфікований робітник» професії 8263 Вишивальник денної форми навчання / уклад. Григорій ІВАНЧЕНКО. – Луцьк: ТФК ЛНТУ, 2023. 52 с.
--------	--

Конспект лекцій з дисципліни Живопис складений з метою надання методичної допомоги в опрацюванні та засвоєнні матеріалу згідно освітньої робочої програми.

Конспект лекцій містить поради, що до вивчення завдань а також має перелік тем, план, виклад навчального матеріалу та список джерел.

Призначений для здобувачів ОКР «кваліфікований робітник» професії 8263 Вишивальник.

© Г. ІВАНЧЕНКО, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема 1. Оволодіння основами живопису.....	5
Тема 2. Матеріали, інструменти, приладдя для живопису	13
Тема 3. Загальні відомості про колорит в живописі.....	22
Тема 4. Види орнаменту. Орнаментальна композиція.....	41
Список джерел.....	50

Вступ

У світовій історії мистецтва живопис часто посідав провідне місце. Живопис на відміну від інших видів мистецтва має колір як головний зображально-виражальний засіб. А оскільки у реальній дійсності все має свій колір, то живопис може якнайповніше передати колірну якість матерії, наприклад у вишивці.

Живопис як освітній компонент (дисципліна) є обов'язковим для загальної первинної професійної підготовки, що потребує від здобувачів ОКР «кваліфікований робітник» з професії 8263 Вишивальник, професійної теоретичної підготовки із спеціальних знань та опорних понять таких як: колір, основні та доповнюючі кольори, поєднання кольорів у декоруванні одягу.

Ця дисципліна навчає малювати ескізи, живописні композиції для вишивки та тісно співпрацює із майстрами-виконавцями у процесі створення виробів одягу.

Мета і завдання конспекту лекцій

Теоретичний матеріал підібраний до кожної теми таким чином, щоб здобувачі освіти навчилися учбового, навчального живопису при первинній професійній підготовці.

Конспект – спрямований, розрахований на теоретичну підготовку а також розроблений для вивчення занять та виховання здобувачів освіти.

Тема 1. Оволодіння основами живопису

План

1. Поняття про живопис
2. Виразальні засоби
3. Бесіда про види та жанри живопису

1. Поняття про живопис

Живопис – найпоширеніший вид образотворчого мистецтва.

Живопис (малярство) – вид образотворчого мистецтва, пов'язаний з передачею зорових образів шляхом нанесення кольорових матеріалів на зображальній площині, а також твори мистецтва, виконані в такий спосіб.

Живопис на відміну від інших видів мистецтва має *колір* як головний зображально-виразальний *засіб*. А оскільки у реальній дійсності все має свій колір, то живопис може якнайповніше передати колірну якість матерії.

Живопис – вид зображального мистецтва, твори якого виникають за допомогою фарб, які наносяться на будь-яку тверду поверхню.

Твори живопису створюються за допомогою фарб, що наносяться на будь-яку поверхню (полотно, картон, дерев'яну поверхню).

Слово живопис зрозуміле й саме по собі: «живо писати» – тобто мати здатність зображувати навколишній світ, а також проникати у внутрішній світ людини. Саме слово «живопис» утворене від слів «живо» і «писати». Тому, коли художник працює над якою-будь живописною композицією, картиною за допомогою різних фарб, то кажуть, що він її «пише».

Ще є таке слово як «малярство», що належить до просторових, статичних видів мистецтва, адже написана картина як ми казали, не змінюється в часі. Мистецькі твори називаються живописними, художніми творами, що виконуються за допомогою *малярства* фарбами, які наносяться на будь-яку поверхню: папір, картон, тканину, метал, дерево, штукатурку тощо.

2. Виразальні засоби

Виразальними засобами (техніка, прийоми) живопису є світлотінь, колір, мазок, заливка, розливка (відмивка), по-сухому, по-вологому тощо. Вони дозволяють втілювати все кольорове різнобарв'я довколишнього світу у виробках, їхню об'ємність, матеріальність, лінійну та повітряну перспективу в дизайні вишивки. Розглянемо деякі із них.

Мазок – прийом, який застосовується для нанесення мазка – відбитка, виконаного боковою частиною ворсу, форма і величина мазка залежать від розміру круглого, плоского пензлів. Кінцевою частиною пензля ворсу (кінчика) виконують мазок-крапку, мазок-лінію, мазок-штрих.

Заливка – прийом, яким наносять рівний кольоровий тон або декілька тонів, що плавно поєднуються один з одним.

Розливка (відмивка) – застосовується у тих випадках, коли виникає необхідність покрити поверхню поступово послабленим тоном легким розтягуванням, плавним лесуванням прикладанням до поверхні круглими, плоскими пензлями.

По-сухому – прийом застосовується при фарбуванні шару шляхом накладання одного шару на інший. Щоб краї другого шару не розтікалися, треба перший шар добре втерти (процілити) прикладанням до поверхні круглими, плоскими пензлями.

По-вологому – прийом використовують шляхом нанесення одного кольору на інший, змочивши площину, папір перед малюванням. Другий шар кольору наноситься на, ще не висохлий шар (світлотіньові межі), прикладанням до поверхні круглими, плоскими пензлями вологими фарбами.

Лисерування (лисування) – технічний прийом живопису, що може бути одношаровий а (*la prima*) та багатшаровий, що виконується прикладанням до поверхні круглими, плоскими пензлями вологими фарбами тощо.

Розповсюджений живопис по сирій штукатурці – фреска.

В такій техніці розписували стіни храмів та палаців. На дошках, склі, іконах, зображення часто наносились темперою, олійною фарбою.

Отже виконання, передача об'єму, простору форми, фактури, текстури виробів, здійснюється за допомогою фарб та їхньої виразності, виражальними засобами живопису.

3. Бесіда про види та жанри живопису

Види живопису. За практичним призначенням живописні твори поділяються на такі види:

- станкові (твори, призначені для експонування на виставках, конкурсах, у музеях, приватних колекціях тощо);

- монументально-декоративні (твори, призначені для оздоблення інтер'єрів приміщень, фасадів будинків (мурал), культових споруд: панно, розпис стін тощо);

- театрально-декораційні (твори, призначені для оформлення масових заходів, вистав, концертів);
- іконопис (релігійні твори, виконані для культового призначення);
- мініатюра (станкові твори малих розмірів).

За призначенням та особливостями художнього виконання живопис поділяють, ще за такими видами:

- монументальний;
- станковий;
- декоративний, декораційний (театрально-декораційний)
- мініатюра. Дивись рисунок 1.

Рис. 1 – Види живопису

У живописі існує розподіл на види залежно від його призначення.

Монументальний живопис як правило тісно пов'язаний із архітектурою. Його твори пишуть або розміщують на стінах або стелях, з якими вони повинні складати єдине ціле – синтез живопису та архітектури. Тематику монументального живопису завжди визначає архітектурна споруда, її призначення. В ансамблі монументальний живопис виконує також і декоративну роль.

Твори цього виду живопису значні за розміром, наприклад, мозаїка, фреска (як один із видів стінного розпису), настінний розпис, та вітраж.

Різновидами монументального живопису є *мозаїка, фреска, вітраж*. Розглянемо деякі із них.

Мозаїка (фр. *mosaique*, буквально – призначене музам) – зображення з різнокольорових частинок скла, каменю, емалі тощо; вид мистецтва, який полягає у створенні таких картин, орнаментів.

Фреска (італ. *fresco* – свіжий) – спосіб живопису водяними фарбами на вогкій штукатурці.

Вітраж (від фр. «скло») – спосіб виконання через підбирання кольорового скла методом спаювання до купи тонким каркасом.

Вікна Соборів зазвичай оживають від яскравого світіння, багатобарвних скляних вітражів. Ці декоративні орнаментальні композиції з кольорового скла пропускають світло, яке запалює сонячними променями внутрішнє убранство споруди.

У соборах Франції, Німеччини, Великої Британії, Італії, України, елементи вітражів з'єднували металевим каркасом та спаювали за технікою виконання або імітацією.

Монументальному живопису властиві філософсько - епічне розуміння дійсності, суспільно значущий зміст, масштабність задуму, громадянський пафос, зверненість на велику аудиторію та разом монументально - декоративний (стінні розписи, плафони, панно), декоративний (розпис предметів побуту).

Декоративний живопис прикрашає приміщення орнаментами, релігійними сюжетами, мотивами легенд, казок тощо. Декоративний живопис призначений для оздоблення, він входить до складу архітектурного ансамблю або творів декоративно-ужиткового мистецтва.

Термін уживається і щодо орнаментального розпису, який не має самостійного значення, а виконується на стіні як панно – живописний твір декоративного призначення, що орнаментально підкреслює конструкцію та функції певного предмета або архітектурної деталі.

Прикладами декораційного живопису є ескізи костюмів, театральних декорацій та кінодекорацій (декорації для театру та кіно).

Різновидом декоративного живопису є театральньо-декораційний – це художнє оформлення вистав. Вони створюють неповторний дух спектаклю або кінофільму, допомагають поринути в епоху, в якій відбувається дійство. Видатними спеціалістами, художниками - декораторами були О. Хвостенко - Хвостов., О. Головін., Л. Бакст., Г. Цапок та інші дизайнери - декоратори.

Станковий живопис призначений для оглядання в приміщенні (інтер'єрі). Це – картина, яка виконується на мольберті. Такі твори не закріплені у певному просторі, їх можна переміщувати.

Саме станковий живопис становить експозиції музеїв і галерей. Твори станкового живопису розраховані на сприйняття з близької відстані.

Назва *«станковий»* походить від *станка* – *мольберта*, на якому створюється такий живописний твір. Найширші можливості малярства відкриває станковий живопис, адже в ньому досяжна різноманітність змісту. Він об'єднує твори самостійного значення. Їх можна пересувати, зберігати в житлових приміщеннях та громадських установах, експонувати в музеях і галереях. Станковий живопис тематично вільний, тому йому притаманне жанрове розмаїття.

Саме слово *«мініатюра»* походить від *«мінімум»* (так називали червону фарбу, яку дуже цінували в давні часи). Мініатюра як вид живопису виникла в ті часи, коли старовинні книги прикрашали невеличкими барвистими сюжетними зображеннями.

Мініатюра (ілюстрації рукописів, портрети тощо), а також діорама і панорама. Мініатюра відрізняється від інших видів живопису малими розмірами. Прикладами мініатюри є розписані шкатулки, пудрениці, медальйони та інші невеличкі речі.

Особливе місце посідає портретна мініатюра. Її пишуть гуашшю чи аквареллю по картону, паперу, пергаменту, слоновій кістці; олійними фарбами по металу; керамічними фарбами по фарфору; емалями на золотій або іншій металевій пластинці.

Іноді мініатюрні живописні портрети вставляються у табакерки, годинники та медальйони, що розвивається до сьогоднішніх часів.

Панно – картина намальована на полотні і вмонтована в стіну

Жанри живопису. Жанр – слово французьке, яке можна перекласти як «рід». Отже *«Жанром»* називають *розподіл* творів мистецтва відповідно до тематики зображення та діляться на основні жанри живопису (рис.3).

Основні жанри образотворчого мистецтва виникли у різний час – *роди* мистецтва у зв'язку із їх походженням, призначенням, способами та умовами творення, а також особливостями змісту та форми.

Дивись рисунок 2 – Основні жанри образотворчого мистецтва у вигляді схеми для повторення матеріалу до заняття.

Рис. 2 – Основні жанри образотворчого мистецтва

Ми вже знаємо, що живопис розподіляють за *жанрами, родами*, перерахуємо їх.

1. *Портрет* – це зображення людини чи групи людей, які мають риси подібності з тими, що існують у реальній дійсності.

Справжнє народження портрету як жанру можна датувати XV століттям, епохою Ренесансу. Створюючи портрет, художник-живописець виявляє істотні, індивідуальні риси людини. Передача зовнішньої подібності – обов'язкова вимога жанру. У живописних, графічних портретах існують різновиди залежно від:

- а) постави – прямий (анфас), у профіль (збоку), у три чверті;
- б) стилю та способу зображення постаті, фігури, моделі – ідеальний, реалістичний, парадний;
- в) кількості зображуваних – персональний, подвійний, груповий (сімейний, корпоративний). Власний портрет художника, виконаний самим художником, називається автопортретом.

Акт (ню) – це художнє зображення оголеної фігури – як жіночої, так і чоловічої.

Карикатура – це навмисне пародійне зображення обличчя, фігури, події. У XVII столітті у Франції карикатура набула форми *гротеску* чи так званого *капричіо*.

Капричіо – це різного роду фантастичні перебільшення, інколи нереальні зображення. У європейському мистецтві XVIII століття капричіо на суспільні теми виконував великий майстер – іспанець Ф. Гойя тощо.

2. *Натюрморт* (із французького «мертва натура») – це продумана композиція неживих предметів побуту або об'єктів тваринного чи рослинного світу, що становить сюжет художнього твору.

Мистецтвознавство виділяє *два* основних типи натюрморту:

а) той, у якому речі ніби самі розповідають про себе, даючи можливість глядачеві познайомитися з їхньою пластикою, кольором, взаєморозташуванням, фактурою;

б) той, що більше розповідає про самого володаря, якому вони служать, але й інколи образ цілої епохи.

3. *Пейзаж* (із французького «країна, місцевість») – жанр образотворчого мистецтва, в якому основним предметом зображення є природа. Розквіт цього жанру датується XVII сторіччям у мистецтві голландських художників.

Пейзажі класифікують залежно від:

а) представленого мотиву – архітектурні забудови, міста (ведуть – місцевий, архітектурний пейзаж); природний (морський – марина, рівнинний, лісний, гірський); сільський (поєднує архітектурний та природний пейзажі);

б) ставлення до зображуваної дійсності – топографічний, уявний.

4. *Побутовий жанр* – один із традиційних жанрів образотворчого мистецтва, що визначається колом тем та сюжетів із повсякденного життя: звичайного, приватного, суспільного та інші.

Власне побутовий жанр отримав свій історичний зміст та характерні форми лише як явище світського станкового мистецтва.

Галантні бесіди, популярні ресторани та картини домашнього життя, тепле зображення домашнього побуту, суспільні відношення у побутових ситуаціях – це теми побутового жанру. Кращі представники жанру: Оноре Домьє, Густав Курбе, Г. Федотов, О. Г. Венеціанов, І. С. Рєпін.

5. *Батальний жанр* – галузь образотворчого мистецтва (переважно малярства), присвячена військовій тематиці. Головним чином відображує бойові події. Батальний жанр може розглядатись і як окремих розділ історичного жанру.

Батальний жанр пов'язаний із зображенням битв, військових походів, різноманітних бойових дій та епізодів військового життя. З'явився в епоху Відродження. Один із кращих представників цього жанру – Тиціан.

6. *Історичний жанр* присвячений історичним діячам та подіям, що є суспільно значимими, і є явищем в історії людства. Може входити до історичного міфологічного жанру як елемент інших жанрів: побутового, пейзажного, натюрморту.

7. *Міфологічний жанр* присвячений героям та подіям, про які розповідається у міфах давніх народів.

Витоки цього жанру – в пізньоантичному та середньовічному мистецтві. Остаточно сформувався в епоху Відродження (Ренесансу).

8. *З часів Середньовіччя розвивається релігійний жанр*, адже в тогочасній Європі картини присвячувалися головним чином біблійній тематиці. Спочатку у Візантії, а згодом на слов'янських землях розквітло мистецтво іконопису, тобто духовного малярства.

Іконопис – в історії мистецтва галузь станкового (духовного) живопису, твори якого були об'єктом культу та поклоніння.

9. *Найдавнішим вважають анімалістичний жанр* – зображення тваринного світу. Його приклади ми зустрічаємо ще на стінах печер, де жили давні люди.

Метою художника анімаліста може бути не тільки реалістичність зображення тварини, а також стилізовані, художньо-образні характеристики, що містять у собі декоративну виразність або наділення тварин людськими рисами та почуттями тощо.

Жанрова палітра живопису дуже різноманітна, бо окрім анімалістичного жанру, портрету, пейзажу, натюрморту існують й інші, такі як:

- інтер'єр (зображення внутрішнього простору приміщення), інші жанри, навпаки, поєднуються, їх елементи співіснують в одній композиції (груповий портрет та історичний сюжет, інтер'єр та натюрморт) тощо.

Живопис може бути й безпредметним (не фігуративним, абстрактним), зокрема авангардним та орнаментальним як у вишивці.

Історична та тематична різноманітність подій людського буття, має необмежену кількість об'єктів предметного світу та пильний інтерес до них, зумовили виникнення протягом XVII – XX століть жанрів живопису:

- пейзажу, портрету, натюрморту (за об'єктами зображення);
- анімалістичного (зображення тваринного світу);
- історичного, міфологічного, релігійного (біблійного), казково-билинного, релігійно-міфологічного, побутового та батального (за сюжетно-тематичною композиційною спрямованістю).

Розглянемо тематику зображення, що діляться на основні жанри та ілюстративний рисунок 3.

ОСНОВНІ ЖАНРИ ЖИВОПИСУ

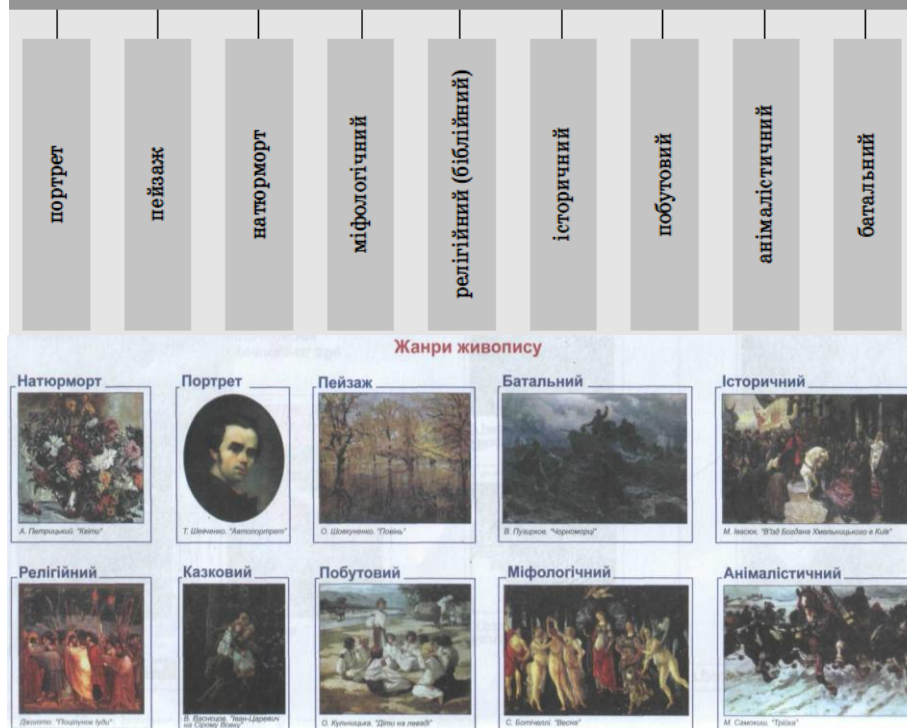

Рис. 3 – Основні жанри живопису

Часто за тематикою у творах живопису, жанри або їхні елементи поєднуються, чіткого розмежування між жанрами в образотворчому мистецтві не існує. Дивись додаток до конспекту – презентація до теми 1. за планом 3. Бесіда про види та жанри живопису.

Тема 2. Матеріали, інструменти, приладдя для живопису

План

1. Образотворчі засоби, матеріали для виконання живопису
2. Інструменти, вторинні матеріали та приладдя для художніх робіт

1. Образотворчі засоби, матеріали для виконання живопису

Папір (звичайний, офісний) – окремі аркуші чи скріплені аркуші в альбоми (блокноти, скетчбуки) для замальовувань олівцем або гелевою (капілярною) ручкою, лайнером (рис. 4, а).

Папір для креслення, ватман, напів-ватман, картон – вибір якості та щільності основи пов'язаний із технікою малюнка, живопису.

Для роботи олівцем, крейдою, аквареллю, гуашшю, обирають папір із шорсткою поверхнею, а робота маркерами та фломастерами потребує гладкої поверхні (рис. 4, б).

Калька – прозорий (матовий) папір, що може знадобитися як допоміжний засіб або захисне покриття (рис. 4, в).

Акварельний папір: оскільки він більш цупкий то ідеально підходить щоб по ньому малювати фарбами адже такий папір розмокає важче ніж звичайний (рис. 4, г).

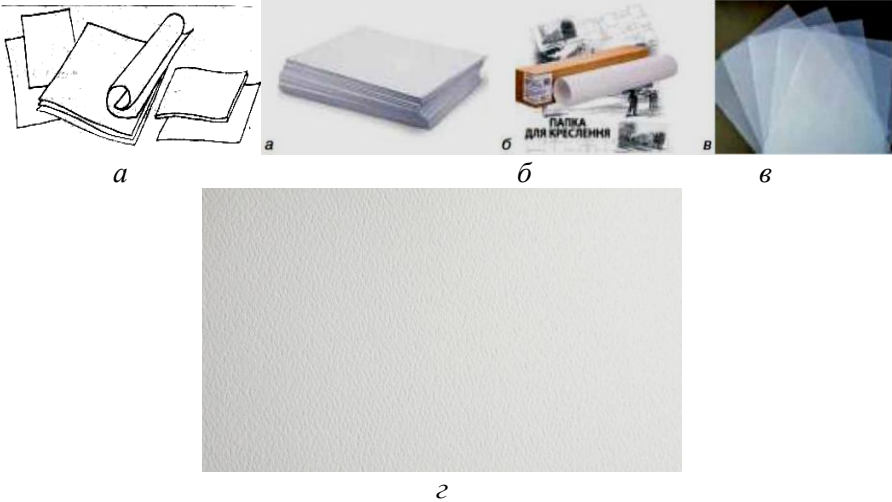

Рис. 4 – Матеріали для виконання живопису:

- а – папір різної твердості; б – папір із шорсткою поверхнею;
в – калька; г – білий акварельний папір, крупнозернистий з шорсткуватою поверхнею.

2. Інструменти, вторинні матеріали та приладдя для художніх робіт

Пензлі – (пензлики круглі, плоскі) для роботи з художніми фарбами бувають, (різних розмірів, різної довжини, форми, якості матеріалу).

За розміром: від найменшого № 1, найнеобхідніші до № 8. Хоча бувають і великі художні пензлі (скажімо, 24 номер художній фонд).

За довжиною ручки: на довгій ручці, на короткій ручці.

За формою: круглі (з кінчиком), лайнери та овальні, плоскі (косі, рівні) котячий язичок, віяло, дворівневі для художньої графіки , вишивки (рис. 5).

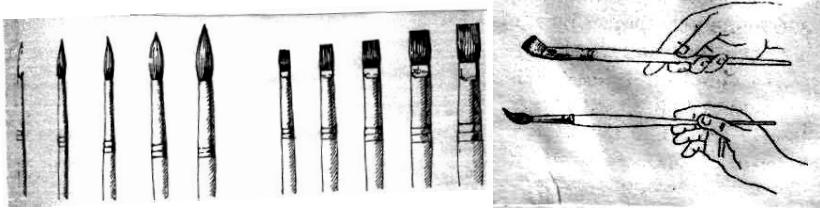

Рис. 5 – Пензлі, круглі, плоскі

За якістю матеріалу: із щетини, з волосу білки, з волосу колонка, з волосу поні з натурального («білка», «колонок», «поні») і синтетичного волокон (рис. 8, а).

Графітний (графічний простий) олівець. Почнемо ми з того, що і відрізняє обраний нами вид: засоби малювання від усіх його родичів – з олівця (рис. 6). Стрижень (часто в дерев'яній або металевій оправі) для письма, малювання, креслення.

За допомогою олівця можливо виконати як лінійні, так і тонально-світлотіньові ескізи, малюнки для вишивки. Він ідеально підходить для технічного креслення, орнаментів чи письма живописних композицій. Олівцем можна моделювати об'єм (за допомогою штрихування або ретушування) та тушувати, перебивати.

matita.com.ua

Рис. 6 – Різновиди олівців: механічний, графітна паличка у корпусі, корпус-тримач та акварельний олівець, простий олівець

Де робочі площини олівця також задіяні в роботі:

- моделювання технікою здійснюється не тільки кінцем грифеля, а також його боковою стороною.

Графітний олівець має характерний тон – сірий або сіро-чорний. На відміну від вугільного олівця, графітний не володіє великою силою тону і має сріблястий відблиск. Якість графіту залежить від ступеню однорідності його маси. Поганий графіт дряпає папір, тому для навчання він не годиться.

Для довготривалого навчального ескізування для живопису, спочатку краще використовувати не дуже м'які олівці. Це із Українським маркуванням, що підійдуть до малювання: *T, TM, M, 2M*.

А також інші Європейські олівці із іншим маркуванням, *B* європейській системі графітні олівці вищої якості мають 19 ступенів твердості. М'які олівці (*B*) призначені для рисунку, малюнку, а тверді (*H*) – для креслення. *HB* і *F* – середня твердість.

Для малювання рекомендується мати 4 олівці: *B* (для загальних робіт і нанесення світлотіні (тональних плям), а також м'які *2B, 4B* та *7B, 8B* (для об'ємного ескізування, скетчів, начерків, нарисів, швидких замальовок для нанесення густих тіней та інтенсивних чорних тонів). Графічні олівці мають 4 ступеня твердості. №1 відповідає *2B*, №2 = *B*, №3 = *H*, №4 = *2H*.

Найкраще використовувати №2 та №3. Важливою є форма заточування олівця. Якщо ви не школяр то ні в якому разі не можна використовувати стругачку (точило). А тільки лезо або канцелярський ніж. Дивись рисунок 4.

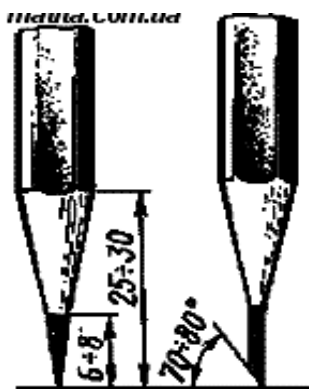

Рис. 7 – Точна форма заточування олівця

Заточувати олівець потрібно конусоподібною формою і лише з одного кінця – протилежного до номеру та ступеня твердості графіту. Дерев'яну частину заточують на 25 – 30 мм, а графіт підточують з допомогою наждачного паперу на 8 –10 мм. Тонкий та гострий кінець графіту можна отримати за допомогою наждачного паперу.

Повторимо про простий графітний олівець. Графітний олівець *твердий* (тонкі, неясраві лінії) має маркування з літерою Т (2Т, Т, ТМ); *м'який* (товсті, яскраві лінії насиченою світлотінню) має маркування з літерою М (2М, М, 6М) із Українським маркуванням. Європейські олівці із іншим маркуванням, зазвичай позначення виконане латинськими літерами Н (твердий) НВ і F – середня твердість.

А також м'які В, 2В, 4В та 7В, 8В (м'який для об'ємного ескізування), скетчів (рис. 8, б).

Кольорові олівці звичайні шестикутні, круглі та водорозчинні (акварельні) грубі, тонкі (рис. 8, в).

Механічні (цангові) олівці – з висувним графітним стержнем: товстим і з пристроєм для його загострювання, або тонким, що загострювання не потребує (рис. 8, г).

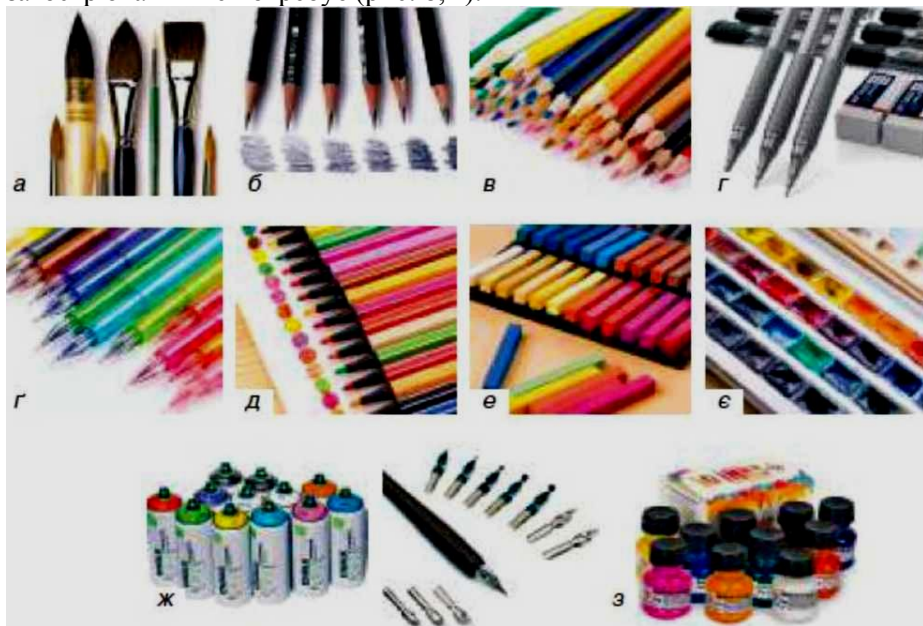

Рис. 8 – Інструменти та матеріали

Гелеві (капілярні) ручки, лайнери використовують для наведення конструктивних ліній, посилення контуру ескізу після нанесення кольору (рис. 8, г).

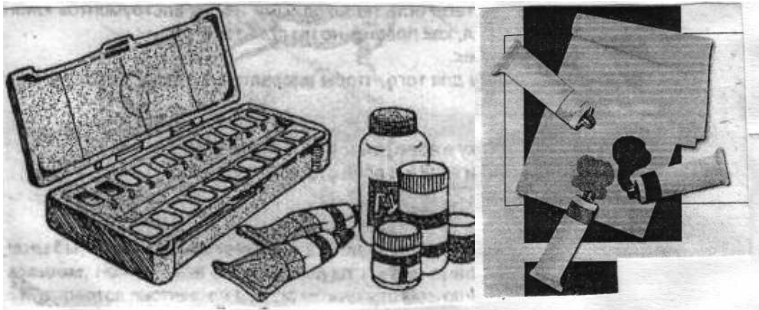
Фломастери (волоконні олівці), маркери забезпечують різноманітність кольорів і прискорюють роботу над ескізом (рис. 8, д).

Пастель суха, або крейда, різноманітних кольорів. Вона дає змогу відтворити м'якість матеріалу й оксамитову поверхню (рис. 8, е).

Фарби. Фарби на водній основі: акварель, гуаш, акрил, частково темпера (рис. 8, є, з).

Фарби в аерозольному балоні. аерозольні фарби у пакуванні – для нанесення фарби методом розпилювання на поверхню для рівномірності покриття, часто використовують у поєднанні із механічною ручкою та перами для шрифтів через трафарет на шоперах та стріт - артом на стінах (рис. 8, ж).

Для виконання живописних творів використовуються різноманітні фарби: акварельні, гуашеві, олійні, темпера, акрилові тощо (рис. 9, а, б, в, г, д).

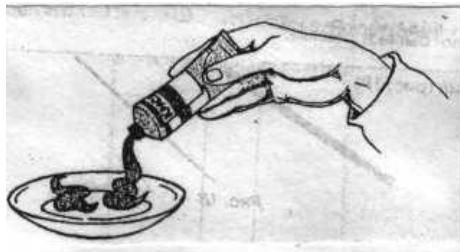

а

б

в

г

д

Рис. 9 – Фарби для живописних робіт: а – набір акварельних фарб;
б – олійні фарби у металевих тубиках; в – набір гуаш;
г – темпера у тубиках; д – акрилова фарба

Акварель та гуаш використовуються для роботи на папері, картоні.

Акварель – (франц. Aquarelle – вода) – живопис фарбами, які розводять водою. Характерна особливість цих фарб - прозорість, що дає кольоровий ефект при просвічуванні паперу крізь шар фарби. Білу фарбу в акварелі не використовують, білий колір дає папір, на якому виконується малюнок. Розчинену у воді фарбу накладають на папір тонким шаром, що дає змогу освітлювати чи затемнювати фарбу без додавання білої, яка знижує яскравість кольору.

Гуаш – це один із різновидів водяних фарб із додаванням білил. На відміну від акварелі, гуаш – не прозора. Через вміст білил ці фарби після висихання світлішають. Гуаш дає можливість малювати світлими кольорами на темному фоні м навпаки. Перед початком роботи фарби ретельно змішують до однорідності, тоді гуаш рівно лягає густим шаром на основу (папір чи картон), добре тримається, не розтріскується.

Гуаш – живопис непрозорими, покривними фарбами. На відміну від акварелі, гуаш має домішку білила, клею від чого втрачає прозорість, легко перебиває будь-який колір і дає відразу насичений тон. Отже, гуашню можна працювати і на кольоровому папері, добиватися цікавих живописних вирішень для вишивки.

Олійні фарби – густа паста, що відрізняються від попередніх тим що довго сохнуть але ділянки які фарбувались олійними фарбами залишаються такимиж, ще дуже довго на площині писання.

Олійними фарбами виконується зображення на полотні та картоні, або на стіні пишуть та покривають спеціальним ґрунтом, щоб фарба добре зберігалася і не тріскалась.

Художник-вишивальник спочатку виконує на заґрунтованому полотні, картоні малюнок, а потім уже пише пензлем олійними фарбами, розводячи їх лляною вибіленою олією або спеціальними розчинниками.

Темпера (італ. tempera) – фарби, розтерті на яєчному жовтку або суміші клею з олією і розбавлені водою; художній твір, виконаний такими фарбами у настінному розписі. Найбільш відомими митцями, художниками - монументалістами були: Рафаель, Л. да Вінчі, Г. Клімт, М. Врубель, Д. Рівера, Д. Сикейрос, А. Дейнека та інші.

Акрилові-водорозчинні – фарби, на основі акрил - смоли. Мають високий пігмент та атмосферостійкі як паста.

Акрилові фарби застосовують у живописних роботах та ескізуванні орнаментальних композицій для вишивки на шоперах.

Акрил використовують у створенні колажів та експериментальних ескізів для одягу. Під час малювання акрилом потрібно враховувати, що мазки висихають дуже швидко. Щоб ця властивість матеріалу не стала перешкодою, застосовують спеціальний сповільнювач висихання.

Приладдя для художніх робіт. Планшети (пюпітри) використовують для закріплення аркушів паперу під час малювання (рис.11, а).

Папки, файли, пластикові конверти призначені для зберігання, перенесення, захисту ескізів від негативного впливу зовнішнього середовища (рис. 11,б),

Альбоми та папки - портфоліо використовують для зберігання і транспортування презентаційних ескізів (рис.11, в).

Плівка для ламінування призначена для закріплення елементів аплікації, елементів декору й оздоблення ескізу (рис.11, г).

Гумка для стирання або (ластик) для стирання графітного олівця. Вона повинна бути м'якою, білого кольору що, призначена спеціально для графітного стержня (грифеля). Дивись (рис. 10).

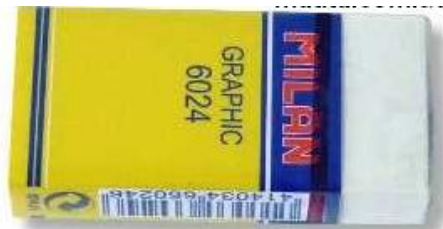

Рис. 10 – Гумка (ластик) для стирання олівців

Ластик (стиральна гумка) використовується для очищення поверхні або видалення неточних, зайвих ліній, виконаних олівцем, крейдою, для підчищення меж контурів малюнка та висвітлення світлотіні, тону темною стороною твердішою або білою стороною м'якшою (рис.11, г).

Клей ПВА, канцелярський клей використовують для з'єднання окремих елементів живописного або виставкового ескізів (рис.11, д).

Фольга, декоративний папір, фурнітура стають у пригоді для роботи над, створення творчого, виставкового, презентаційного живописного ескізу (рис.11, е).

Палітру використовують для наповнення, змішування фарб під час живописного виконання роботи (рис.11, є).

Ножиці, канцелярський ніж для паперу, циркуль, професійна металева лінійка – необхідні допоміжні інструменти та приладдя, особливо під час створення, аплікацій, колажу, об'ємного живопису (рис.11, ж).

Обладнання. Сучасні технічні засоби: ноутбук, ксерокс, сканер, графічний планшет, стилус, графічне програмне забезпечення тощо (рис.11, з).

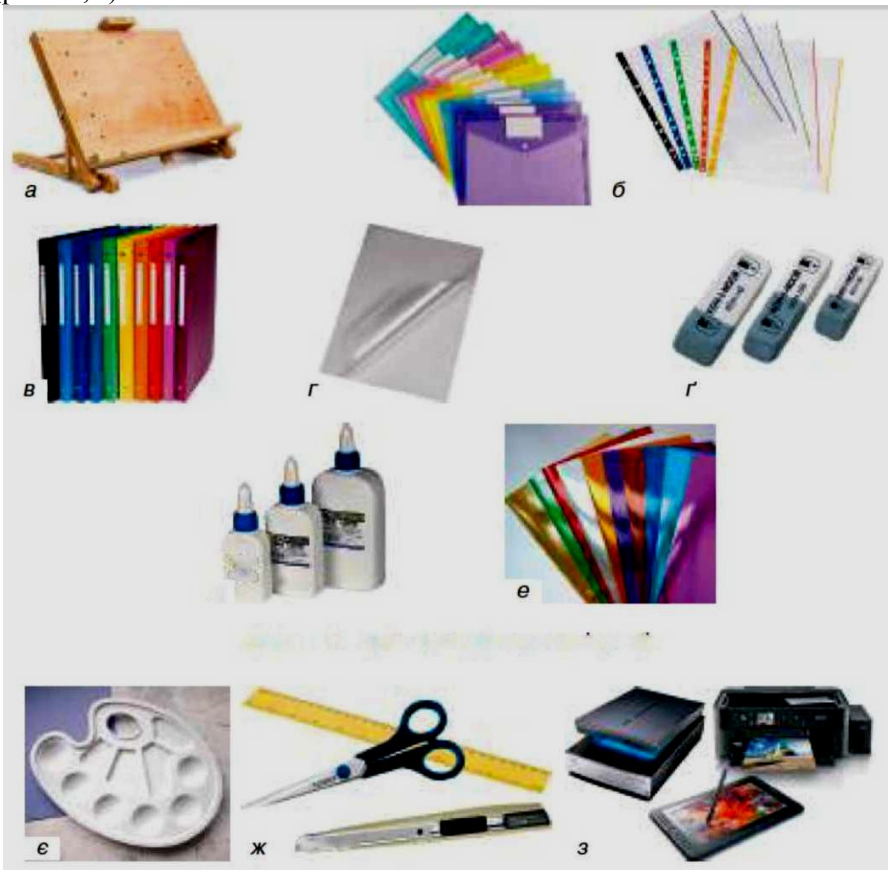

Рис. 11 – Необхідні допоміжні інструменти, приладдя та обладнання

Тема 3. Загальні відомості про колорит в живописі

План

1. Засоби художньої виразності живопису (виражальні засоби) колорит - колір, спектр
2. Хроматичні та ахроматичні кольори, основні кольори, теплі та холодні кольори
3. Властивості якості кольорів. Характеристика поєднання доповнюючих кольорів

1. Засоби художньої виразності живопису (виражальні засоби) колорит - колір, спектр

Колорит живописного малюнка може виражати якусь ідею, настрій, допомагати створювати яскравий художній образ, що запам'ятовується надовго.

Наприклад, якщо нам потрібно підкреслити у своїй роботі веселий настрій весняного дня або свята, краще вибирати яскраву гаму із чистих кольорів. Найчастіше у живописних роботах передається образ в усьому багатстві фарб.

Найважливіша складова частина колориту – це *колір*.

Художнім перетворенням цього колірнього багатства є *колорит* (від латинського *color* – колір). Кольори бувають по-різному насичені світлом. Наприклад, світло-сині або темно-сині. Вони можуть бути яскраві або стримані, спокійні.

Колорит – це ніби «колірний одяг» картини. У ньому важлива не кожна з колірних плям, а їхнє співвідношення саме за кольором та розміром.

Колорит може бути світлим і темним, теплим і холодним залежно від того, які кольори в ньому переважають.

Колір – головний засіб виразності в живописі. Це головна ознака, що відрізняє живопис від рисунку (малюнка).

З історії. Вивчаючи білі сонячні промені, англійський вчений Ісаак Ньютон (1643 – 1727) встановив цікаве явище: якщо крізь вузьку щілину у світлонепроникній перегородці пропустити промінь білого сонячного світла і поставити на його шляху скляну тригранну призму, ребро якої буде паралельно щілині, то на екрані утвориться різнокольорова смужка, схожа на веселку, І.Ньютон називав її *спектром*.

Придивившись, що між кольорами немає різких меж, вони переходять один в один, створюючи безліч відтінків, Ісаак Ньютон

виокремив сім основних кольорів (спектру), порівнюючи їх з октавою і вважаючи число сім щасливим для себе: 1. червоний (до), 2. оранжевий (ре), 3. жовтий (мі), 4. зелений (фа), 5. блакитний (соль), 6. синій (ля), 7. фіолетовий (сі).

Розглянемо, ще різні варіації:

1. Чарівна 2. Оленка 3. Журилася 4. За 5. Гарним 6. Симпатичним 7. Французом; Чоловіки Обожають Жінок За Гарні Струнки Фігури.

Ми бачимо, що перша літера в кожному слові означає назву кольору спектру (веселки).

Чарівна Осінь Жовто-Золота Грає Своїми Фарбами

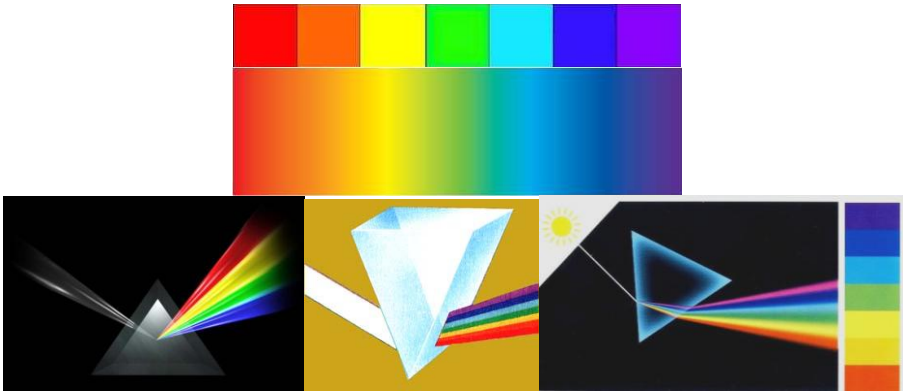

Рис. 12 – Різнокольорова смужка, проходячи крізь скляний предмет, перетворюються на веселку. І.Ньютон називав її спектром

Відомо, що під час розкладання променя сонячного світла за допомогою трьохгранної призми утворюється різнокольорова веселка – *спектр* де є сім кольорів. На одному його кінці добре видно *червоний колір*, а на іншому – *фіолетовий колір*.

Між ними знаходяться проміжні кольори: жовтогарячий, жовтий, зелений, блакитний, синій (рис. 12).

Спектр (лат. Spectrum – уявний образ) – кольори у формі кола, перший розташував І.Ньютон, з'єднавши кінці спектра сумішшю червоного та фіолетового (пурпуровим).

Він створив найпростішу теоретичну модель кольорових взаємозв'язків між собою за формою тощо.

2. Хроматичні та ахроматичні кольори, основні кольори, теплі та холодні кольори.

Усе розмаїття яскравих сполучень і кольорових відтінків, які ми бачимо в природі, можна поділити на дві *групи*: *кольорові*, або **хроматичні** (від грець. хрома – колір), хроматичний, тобто кольоровий, забарвлений та **ахроматичні** – безбарвні, (не кольорові). білий, сірий, чорний. Нейтральні кольори – білий (світло), чорний (темрява), сірий (вечір).

Першу групу складають хроматичні кольори – це спектр різноманітних кольорів і відтінків.

Другу групу складають ахроматичні тони (гр. achromatos – безколірний). Ахроматичні (білі, сірі, чорні) різняться тільки за світлотою.

Ахроматичні кольори – це безбарвні кольори, до яких належать білий, чорний і всі відтінки сірого кольору.

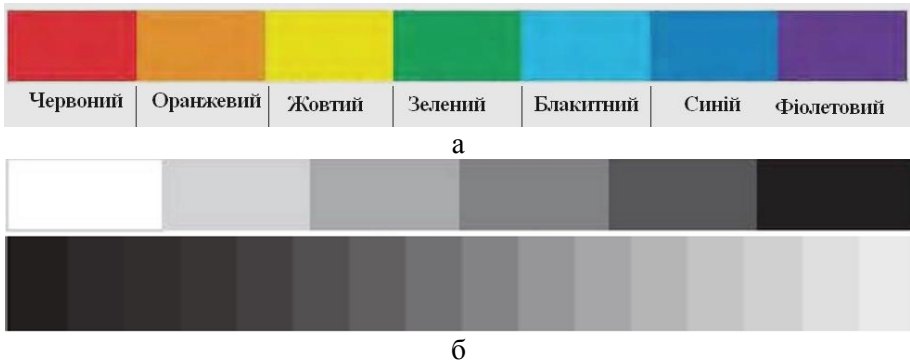

Рис. 13 – Хроматичні та ахроматичні:

а – кольорові кольори спектру;

б – чорно-білі, нейтральні кольори і безліч відтінків

Космічна енергія, яку ми отримуємо, має біле забарвлення. Доходячи до землі, біле світло розкладається на різні кольори та основні.

Із семи кольорів сонячного спектра та кольорового кола *три* є домінуючими, їх *неможливо* отримати шляхом змішування будь-яких інших кольорів (рис.14).

Основні кольори спектра або так звані *первинні*, кольори:

– **жовтий**, **червоний**, **синій**, їх неможливо одержати бо вони основні, із них можливо отримати лише *складені*, *додаткові*, шляхом змішування двох основних та їхні відтінки.

Рис. 14 – Основні кольори (первинні) розташовані у центрі кольорового кола

Шляхом змішування в рівних кількостях двох *основних* (первинних) кольорів отримують *вторинні* (складені, похідні, додаткові) кольори (рис. 15).

Рис. 15 – Складені, похідні кольори які утворились як додаткові

Фіолетовий, оранжевий, зелений, виникли в результаті змішування двох основних кольорів таких як:

- червоний + синій = фіолетовий;

- жовтий + синій = зелений;

- червоний + жовтий = оранжевий (жовтогарячий, помаранчевий).

Дивись рисунок - схему 16 – змішування двох веселих хроматичних кольорів.

Рисунок - схема 16 – змішування двох веселих хроматичних кольорів

Легко помітити, що в колірному колі немає ні білого, ні чорного, ні сірого кольорів. Вони мають «особливе положення» і називаються ахроматичними (безбарвні). Насправді на колірному колі вони присутні, але неявно.

Так, отримати чорний колір можливо, змішавши будь-які два кольори, розташовані на колі діаметрально протилежно. Такі кольори (дають при змішуванні ахроматичний колір) називають додатковими (похідними) один до одного. А як же білий колір? А білий – це відсутність будь-якого кольору, іншими словами, колір з нульовою насиченістю. Відповідно сірий колір – це чорний зі зниженою насиченістю (рис. 17).

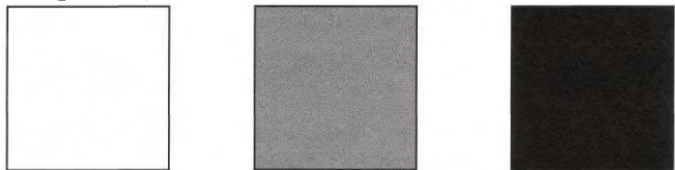

Рис.17

За символікою до *ахроматичних* (нейтральних) кольорів належать:

- білий (світло);
- сірий (вечір);
- **чорний** (темрява);

Хроматичний колір – найважливіший зображувальний прийом *символізації*, символічний та емоційний засіб (рис. 18). серед теплих і холодних кольорів та тонів:

- жовтий – веселий;
- оранжевий - бадьорий;
- червоний – енергійний та життєрадісний;
- фіолетовий - суворий;
- синій - пасивний, допоможе зосередитись;
- коричневий - викликає почуття надійності;
- зелений – заспокоює.

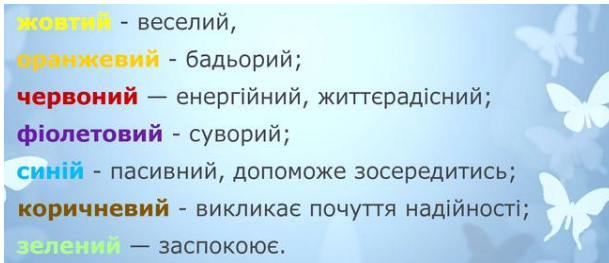

Рис. 18

За символікою *ахроматичних* кольорів ми помічаємо, що світлі тони викликають радість, бадьорість. Теплі – збуджують.

До *теплых, гарячих* кольорів відносять кольори, які передають відчуття тепла і сонця – жовтий, оранжевий, червоний а також – світло-зелені кольори, салатові, какаові, **бордові** кольори з відтінками перших трьох (**жовто-зелені**, **оранжево-коричневі**, **бордово-червоні**);

Темні, камерні – засмучують. Холодні – зимова стихія.

Хроматичні кольори поділяють на **теплі** та **холодні**.

До *холодних* зимових кольорів відносять кольори, які передають відчуття руху стихії: темний **зелений**, **синій**, **блакитний**, **коричнево-синій**, **фіолетовий**. Зелені – заспокоюють.

Повторимо. Найбільш теплий колір – **червоний**, а найбільш холодніший – **синій** та **фіолетовий**. Залежно від насиченості, кольори бувають *темні й світлі*.

Рис. 19 – Живописна вишивка (художня гладь, хрестик), виконана за кольоровим колом: а – у холодній кольоровій гамі; б – контраст холодних та теплих за кольоровим колом; в – у теплій кольоровій гамі.

Якщо малювати живописну композицію за кольоровим колом теплих та холодних кольорів, матимемо своєрідно гарний вигляд. Бо один і той самий колір, може здаватися більш теплим чи холодним, світлим та темним, яскравим або тьмяним, що є залежним від сусіднього кольору тощо.

Ця властивість дає змогу передати об'єм і рельєфність деталей вишивки, наблизити або виокремити одні частини візерунка та віддалити на задній план інші. за допомогою кольорової світлотіні.

Наприклад, зелений колір може бути *теплим*, якщо в ньому домінують відтінки *жовтого*, що має салатовий, світлий відтінок, або *холодним*, якщо в ньому домінують відтінки темного, синього.

Так само червоний колір змішаний із жовтим відтінком, що є більш теплий, а із синім – менше холодний. Зелений, голубий, синій, та його відтінки є холодні.

Від бузкового та пурпурового до фіолетового, темно-синього, ще холодніший тон, бо багатство колориту не у строкатості, а в різноманітності відтінків і переходів кольорів (рис.19).

3. Властивості якості кольорів. Характеристика поєднання доповнюючих кольорів.

Відомо, що кожен день має своє забарвлення: понеділок **жовтий**, вівторок – **зелений**, середа – **рожева**, четвер – **фіолетовий**, п'ятниця – **коричнева** і чорна, субота – **синя**, неділя – **червона**.

Хроматичні кольори відрізняються один від одного за трьома характеристиками, властивостями (якостями): **колірний тон, світлість (ясність) та насиченість**.

Колірний тон (колірність) – назва, основна характеристика, властивості кольору, завдяки яким один колір відрізняється від іншого (рис. 20). Наприклад, один колір називають зеленим, інший – червоним або синім. Змішуючи кольори спектра, можливо отримати багато кольорних *тонів та відтінків*.

Кольоровий тон – якість кольору, завдяки якій кольори відрізняються один від одного.

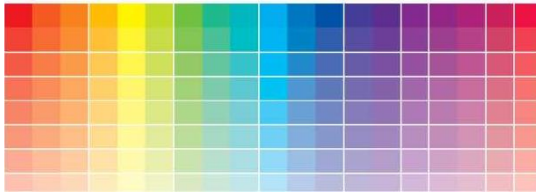

Рис. 20 – Колірний тон хроматичних кольорів

Тон кольору – властивість, яка визначає наявність основного кольору в інших.

Відтінки основного кольору мають самостійні назви, наприклад, відтінки *червоного* кольору: «рожевий», «вишневий, пурпуровий», «бордовий» та ін. (рис.21).

Червоний	Рожевий	Пурпуровий	Бордовий

Рис. 21 – Відтінки одного червоного кольору

Колірних тонів набагато більше, ніж назв для них. Так, про кольори, що розташовані між жовтим і червоним, часто говорять *жовтогарячі* (помаранчеві), ніби в них один колірний тон.

Але кожний із цих кольорів характеризується довжиною світлової хвилі, тому має свій колірний тон. Можна сказати, що жовтогарячий, у якому більше червоного, – *червоно-жовтогарячий*.

Поширена інша назва цієї характеристики – колірний відтінок, щоб не було плутанини з назвою тону – *світлість* кольорів.

Тон та відтінок – синоніми.

Відтінок – невелика різниця в кольорі та світлості між двома спорідненими тонами кольору.

Перехід між кольорами веселки поступовий і неперервний, тобто існує безліч різноманітних кольорів і відтінків.

Наприклад, жовтий колір поступово переходить у зелений: від різних відтінків жовтого, жовто-зеленого – до різних відтінків зелено-жовтого і зеленого.

Світлість – визначає різницю всередині одного й того ж монохромного кольору, викликану наявністю в спектральному кольорі тієї чи іншої кількості чорного або білого пігменту. Більша кількість білого кольору зменшує насиченість і набуває світлості.

А більша кількість чорного кольору зменшує насиченість і світлість. Наприклад: блакитний – це розведений синій; сірий – розведений чорний; рожевий – розведений червоний.

Світлість (ясність) ахроматичного кольору – це властивість, що визначає ступінь близькості будь-якого кольору до білого або чорного кольору (світліший, темніший).

Наприклад, такі ахроматичні кольори, як темно-зелений, зелений, салатний – різні за ясністю.

Світлі кольори утворюють у результаті змішування кольорів з білим кольором, а темні кольори – із чорним (рис. 22).

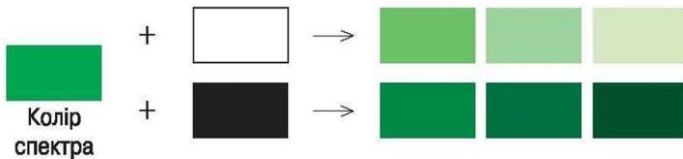

Рис. 22 – Ступінь світлості, ясності зеленого кольору

Насиченість (яскравість) кольору – властивість, що визначає ступінь виразності певного кольору, яка змінюється залежно від наявності в ньому сірого кольору (рис.23). Еталоном насиченості вважають колір спектра у колі.

Рис. 23 – Ступінь насиченості синього кольору

Властивість насиченості тону кольорів визначають поняттями: «яскравий», «тьмянний», «приглушений», «м'який» тощо.

Насиченість – ступінь різниці хроматичного кольору й рівного йому за світлістю ахроматичного, інтенсивність кольору.

Спектральні кольори насичені. Змішані й ахроматичні кольори не мають насиченості, їх характеризують за допомогою світлості.

Насичені кольори, споріднені в колірному відношенні, не сполучаються один з одним. Кольори, які мають одну назву, але різну світлість і насиченість, називають *монохромними*.

У перекладі з грецької «а» – заперечна частка, «chromе» – колір.

При малюванні кольором – виробів та вишивки поширені *однокольорові*, тобто *монохромні* (від грецького монос – один), основою яких є один *колір* та його *відтінки* та багатоколірні, тобто *поліхромні* (від грецького полі – багато). Дивимось (рис. 24).

Монохромна

Поліхромна

а

б

Рис. 24 – Монохромні і поліхромні кольорові композиції вишивки кола: а – монохромне коло; б – поліхромне коло.

Інтенсивність кольору змінюється в результаті додавання ахроматичних або додаткових кольорів: для забарвлення темнішого тону додають чорний або темно-сірий, а для забарвлення світлішого білий або світло-сірий кольори.

Два кольори можуть бути однаковими за назвою (наприклад, обидва червоні) і світлістю (жодний із них не темніший, не світліший), але розрізнятися за інтенсивністю: один може бути яскраво-червоним, другий – сірувато-червоним (рис. 25).

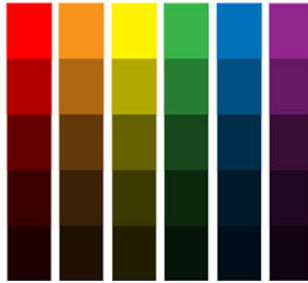

Рис. 25 – Інтенсивність кольору

Протилежні кольори під час змішування в рівних кількостях взаємно нейтралізують свою колірність (хроматизм). Наприклад, промені жовтого та синього кольору, спрямовані на екран, при певному співвідношенні їхньої інтенсивності створюють світлий або темний колір.

Первинні кольори нейтралізуються *вторинними*: зелений нейтралізує червоний, блакитний – жовтогарячий, жовтий нейтралізує фіолетовий та створює гармонію (рис. 26).

Рис. 26

Протилежні третинні кольори нейтралізуються: жовто-жовтогарячий нейтралізує синьо-фіолетовий, жовто-зелений – фіолетово-червоний також створює гармонію. (рис. 27).

Рис. 27

Характеристика поєднання доповнюючих кольорів. Кольори, які не змішують, називаються доповнюючими або протилежними один одному. Протилежні (додаткові) кольори взаємодоповнюють один одного за принципом спорідненості теплих та холодних кольорів, споріднено-контрастних кольорів, або контрасту (рис.28).

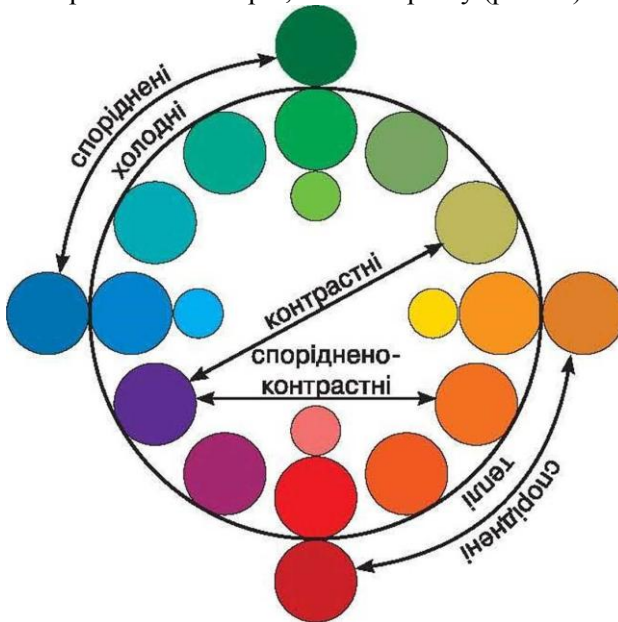

Рис. 28 – Коло кольорів

На кінцях діаметра, що поділяє коло на 4 рівні частини, розташовані чотири чисті кольори – червоний, жовтий, зелений, синій (рис. 29). «Чистий» колір – це колір, у якому немає домішки відтінків інших кольорів спектра. Наприклад, червоний колір, у якому немає ні жовтого, ні синього, ні зеленого відтінків.

Рис. 29 – Чисті кольори

За сполученням кольорів визначають *три групи: споріднені, споріднено-контрастні та контрастні кольори.*

Споріднені – знаходяться в одній чверті хроматичного кола, мають хоча б один спільний колір, наприклад жовтий, жовто-оранжевий, оранжево – червоний, теплі. Будь-які три холодні кольори або їхні відтінки, які розташовані один біля одного на кольоровому колі, називають *спорідненими* кольорами, тонами (рис. 30).

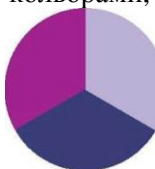

Рис. 30 – Приклад трійки споріднених холодних відтінків

Спорідненими кольорами також вважаються проміжні кольори, що розташовані між чистими на кольоровому колі. Гармонійне поєднання споріднених кольорів пояснюється домішками в них однакових чистих кольорів.

Споріднено-контрастні – розміщені у двох сусідніх чвертях і мають спільні – один основний та два інших, взаємодоповнюючих кольори. Вони складають до чотирьох груп: жовто-зелені, жовто-оранжеві, синьо-фіолетові та світло-пурпурові, червоно-сині, синьо-зелені та червоні (рис. 31).

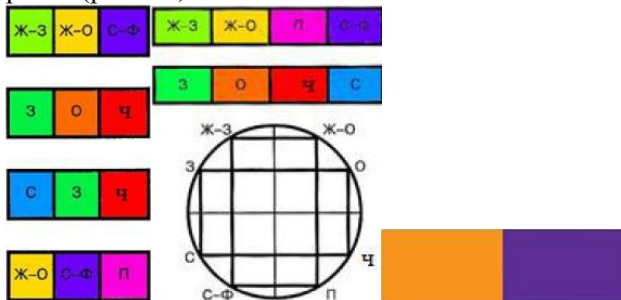

Рис. 31 – Приклад споріднено - контрастних кольорів

Споріднено-контрастні кольори на кольоровому колі розташовані на кінцях хорд, тобто ліній, паралельних діаметрам. Кожен із них містить один загальний колір і по одному іншому основному кольору.

Наприклад, *оранжевий і фіолетовий* кольори поєднані між собою загальним червоним кольором, але в оранжевому є, ще жовтий колір, а у фіолетовому – синій (рис. 31).

Гармонійне поєднання споріднено-контрастних кольорів – це найбільш розповсюджений і найбагатший вид колористичних можливостей. Їх поєднання значно збагачується, якщо додати між ними ахроматичний колір.

Контраст – це яскраво виражена протилежність будь-яких якостей і властивостей. Доповнюючі кольори, розміщені поряд, утворюють контраст.

Контрастні кольори – діаметрально протилежні кольори на кольоровому колі (рис. 32).

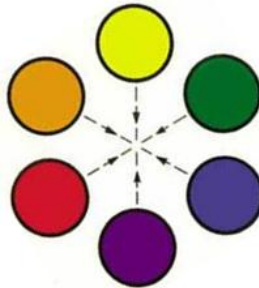

Рис. 32

Ці кольори найбільше відрізняються один від одного (жовтий і фіолетовий, блакитний і оранжевий, червоний і зелений).

Наприклад, жовто-зелений (салатовий) – цей колір контрастний фіолетовому, жовтий – контрастний – фіолетовому, жовто-оранжевий – контрастний – синьому, оранжевий – контрастний – голубому, червоний – контрастний – зеленого кольору (рис. 33).

Рис. 33

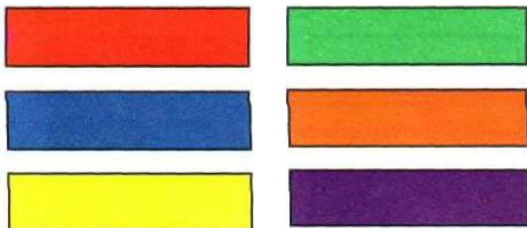

Рис. 34 – Гармонійні сполучення *основних* (первинних) та доповнюючих (похідних) кольорів, що у кольоровому колі розташовані навпроти один одного: червоний = зелений, синій = оранжевий, жовтий = фіолетовий.

Якщо спочатку провести спостереження «натури», стане помітним, що кольори контрастують між собою не тільки тому, що вони темні і світлі. *Червоне коло* на тлі *зеленого квадрату* виглядають особливо яскравими, а *жовтий трикутник* на *фіолетовому колі* світиться (рис.35).

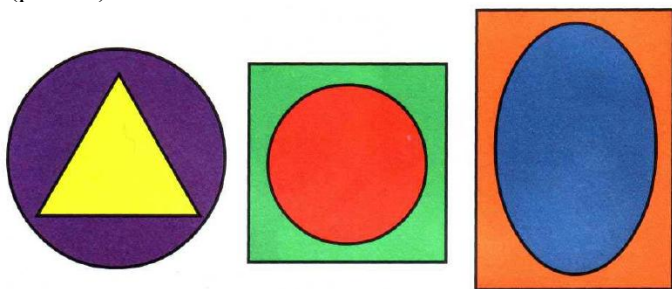

Рис. 35 – Так, протилежний фіолетовому – жовтий, червоному - зелений колір, оранжевому - синій, Ці кольори між собою утворюють колірні контрасти, ніби підсилюють один одного.

Усі ті принципи світлотіні, освітленості, які ми застосовуємо в чорно-білому малюнку, дуже важливі і в кольоровому живописі.

Контраст за світлотою. Зміна світлоти одного тону залежно від оточення. Один і той самий тон на світлому тлі здається темнішим, на темному – світлішим. Отже, висвітлення одного тону можна досягнути потемненням сусіднього і навпаки.

Осіньне листя на тлі світлого гарячого фону, фіолетового теж світиться та темного фону: між цими кольорами виникає *колірний контраст* (рис. 36).

Рис. 36 – Осінні листя на тлі світлого, темного фону

Протилежні кольори у кольоровому колі один напроти одного – це контраст у спектрі кольорів

Контрастні – кольори з протилежних чвертей, тобто жовтий + оранжевий + червоний + синій + жовтий, зелений + оранжевий + фіолетовий, жовті + зелені та синьо-оранжеві(рис. 37).

Рис. 38 – Контрастні (додаткові) кольори

Вважається, що чим більше кольори відрізняються один від одного за *тоном, насиченістю і ясністю*, тим менше вони мають гармонію один із одним. Проте *контрастні* кольори добре узгоджуються між собою за допомогою використання (додаткових), складених – між ними *проміжних* або *ахроматичних* тонів, кольорів (табл. 1) та (рис. 38, 39).

Червоний		із сірим, чорним, синім, жовтим, оранжевим, бежевим, коричневим, білим	
Жовтий		із сірим, коричневим, чорним, червоним, оранжевим, блакитним, синім, зеленим, фіолетовим	
Зелений		із сірим, жовтим, лимонним, салатовим, оранжевим, коричневим, чорним, кремовим	
Синій		із сірим, блакитним, бежевим, коричневим, жовтим, рожевим, золотистим	

Рис. 38 – Контрастні чисті, основні та складені (додаткові) поєднані з ахроматичними тонами

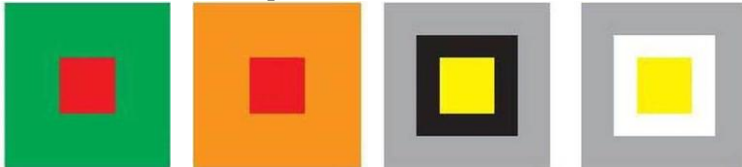

Рис. 39 – Види контрастних поєднань двох хроматичних і один ахроматичний з білим

Рис. 40 – Ступінь виразності різного контрасту в кольорі залежить від поєднання з іншими тонами та відтінками.

А властивість різних контрастів дає змогу передати кольором, об'єм і рельєфність деталей вишивки та наблизити, або виокремити одні частини візерунка та віддалити на задній план інші за допомогою кольорової світлотіні.

Кольорова світлотінь. Поняття про кольорову світлотінь у малюванні живопису вишивки, дає можливість відобразити об'ємність елементів, виробів, природних форм (ягід, фруктів, квітів, пташок через барви орнаменту) тощо.

На предмет об'ємної форми проміння світла падають під різним кутом і, відбиваючись, створюють різні кольорові відтінки. Кожний предмет має освітлену й тіньову частину, що дає можливість бачити його об'ємним. В освітленій частині предмета колір має світліший тон, а в затемнених місцях – темніший. Тобто кольорова тінь – півтінь – світло. Дивись рис. 41 – Ефект світлотіні та живописної об'ємності у малюванні виду композиційного виконання у вишивці:

*Предмети у вишивці на першому плані повинні мати більш чіткий контур, *яскравіший колір*.

*Віддалені предмети, об'єкти, природні форми, малюють приглушеними кольорами, щоб вони не впадали різко в очі, а тільки живописні відтіняли на передньому плані.

Рис. 41 – Ефект світлотіні, об'ємності при малюванні та композиційного, живописного виконання для вишивки

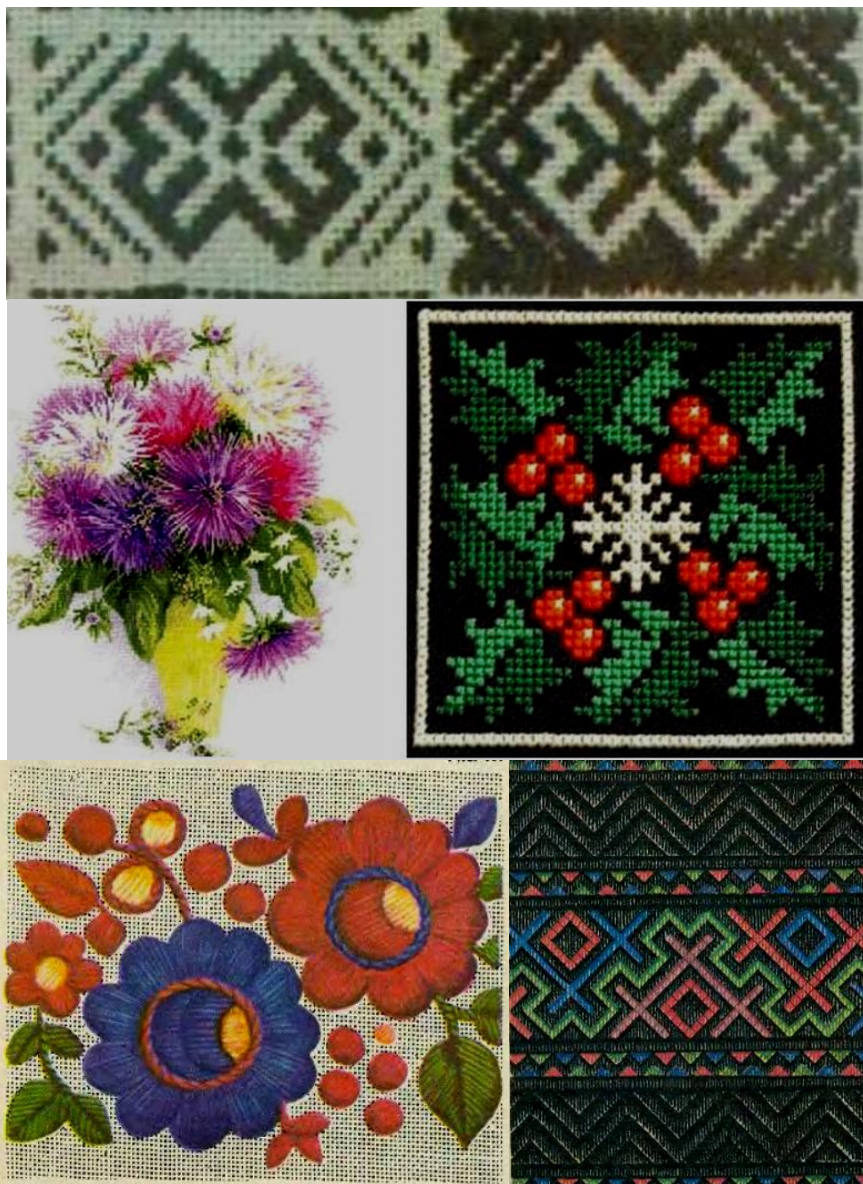

Рис. 42 – На світлому фоні краще виділяються темні тони, а світлі ніби губляться. На темному фоні – навпаки світлі тони виділяються.

Тема 4. Види орнаменту. Орнаментальна композиція

План

1. Поняття про орнамент
2. Види орнаменту

1. Поняття про орнамент

З давніх-давен люди запозичували в природи ідеї для прикрашання зовнішності й оздоблення одягу. Однією з мистецьких технік, що відтворює природу і мотиви, що є орнаментуванням.

Орнамент – це візерунок, побудований на повторенні геометричних, елементів, стилізованих рослинних чи тваринних мотивів.

Орнамент – оздоблювальний візерунок, побудований на ритмічному повторенні окремих його елементів, мотивів.

Мотив – характерна особливість зображень, зокрема в орнаменті.

Слово «орнамент» походить з латинської мови і в перекладі означає «прикрашати».

Призначення орнаменту – прикрасити виріб, підкреслити його форму, закласти глибинний зміст у кожний його мотив.

Рапорт орнаменту – ритмічне повторення одного елемента орнаменту за всією довжиною вишивки (рис. 43). Рапортом може бути будь-який мотив: геометричний, рослинний, тваринний, антропоморфний тощо. Найменшу частину малюнка, що повторюється, називають *рапортом*.

Рис. 43 – Рапорт орнаменту

Природа стала для людини основним джерелом для створення орнаментів. Із сонцем пов'язували кола, ромби та квадрати. Люди зображали його у вигляді коня чи півня. Символи у вигляді жіночої фігури характерні для землеробів. Приклади повторюваності люди бачили в будові квіток і колосків, розташуванні листків, ягід, у русі морських хвиль, коливанні трав.

Образні асоціації та мотиви відтворені в елементах прикрашання ужиткових речей, вони збереглись до наших часів у декоративно-прикладному мистецтві. Та застосовувались при оздобленні вишивкою у назвах виробів (таблиця 2) Дивись рис.44.

У сучасному орнаменті використовують різноманітні мотиви: класичні геометричні малюнки, форми рослинного та тваринного походження, зображення предметів побуту, техніки, спорту, цифри, букви, окремі слова, символи, емблеми, герби, пейзажі, архітектурні об'єкти.

Таблиця 2.

Застосування вишивки	Назви виробів
Одяг	Сорочки, блузи, сукні, топи, безрукавки, кофти, шалі, джинси, брюки
Головні убори	Хустки, капелюхи, кепки, шляпи, берети
Акcesуари	Сумки, косметички, чохла для мобільних телефонів, окулярів, ключів тощо; брелоки, гаманці, краватки, пояски, браслети, різні прикраси
Сувеніри, іграшки, подарунки	Листівки, обкладинки, декоративні стрічки, святкові прикраси
Корисні речі, дрібнички	Закладки для книжок, зошитів, гольники, органайзери, пенали, торбинки для запашних трав, парфумів, підставки під гаряче, для олівців, ручок, столових приборів, серветок, різні ярлики
Побутові вироби	Столова і постільна білизна
Інтер'єрні вироби	Панно, портрети, картини, ікони, абажури, декоративні наволочки, накидки на меблі, чохла на стільці, пуфи, газетниці
Обрядові вироби	Рушники, вишиванки, ляльки

Рис. 44 – Застосування вишивки. Назви виробів

Усі орнаментальні мотиви мають різний ступінь стилізації, а саме:

- * зі значним наближенням до натуральності (реалістичності);
- * узагальнення орнаментального мотиву до характерної форми;
- * геометризація мотивів.

Характер форми орнаменту тісно пов'язаний із технікою виконання, матеріал для оздоблення виробів орнаментом: ескізування та кольорове малювання.

2. Види орнаменту

Традиційні орнаменти в українській вишивці за мотивами поділяють на чотири основні групи:

- геометричні (поєднання різних геометричних форм);
- рослинні (стилізовані зображення рослин);
- зооморфні (стилізовані зображення тварин, птахів, комах);
- антропоморфні (стилізовані зображення людей)

За змістом та композицією, образотворчі орнаменти візерунки, для навчання поділяють на основні: геометричні, рослинні, зооморфні, символічні, комбіновані. Кожний із цих орнаментів використовують відповідно до призначення виробу, який оздоблюють.

Для живописного малювання орнамент може бути розміщений в композиційній формі, у смужці, квадраті, прямокутнику, трикутнику та колі. Дивись рисунок 45.

Рис. 45 – Геометричні орнаменти

Геометричний містить прямі, ламані лінії, точки, дуги, спіралі, геометричні *фігури*.

Рослинний композиція якого малюється декоративно із опрацьованими зображеннями у кольорі: листя, квітів, плодів, ягід, гілок, дерев, які можуть дуже відрізнитися від природних, вони мають бути узагальнені. Дивись рисунок 46.

Рис. 46 – Рослинні орнаменти

Зооморфний – це стилізовані зображення казкових звірів і птахів, не рідко переплетені з рослинним, комахами, грибами. Дивись рисунок 47.

Рис. 47 – Зооморфні орнаменти

Рис. 48 – Антропоморфні орнаменти (стилізовані зображення людей)

Символічний орнамент – включає елементи зображень – символів слави, перемоги, а також предметів, що відповідають значенню «символ» – знак, якому надають певний, усім відомий сенс. Дивись рисунок 49.

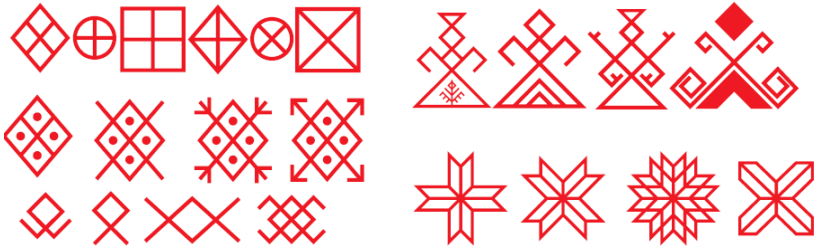

Рис. 49 – Символічний орнамент

Комбінований орнамент складається з мотивів різного походження.

Використання кожного виду орнаменту пов’язане з призначенням предмета одягу.

Наприклад геометричний, рослинний та зооморфний, що композиційно пов’язаний. Дивись рисунок 50.

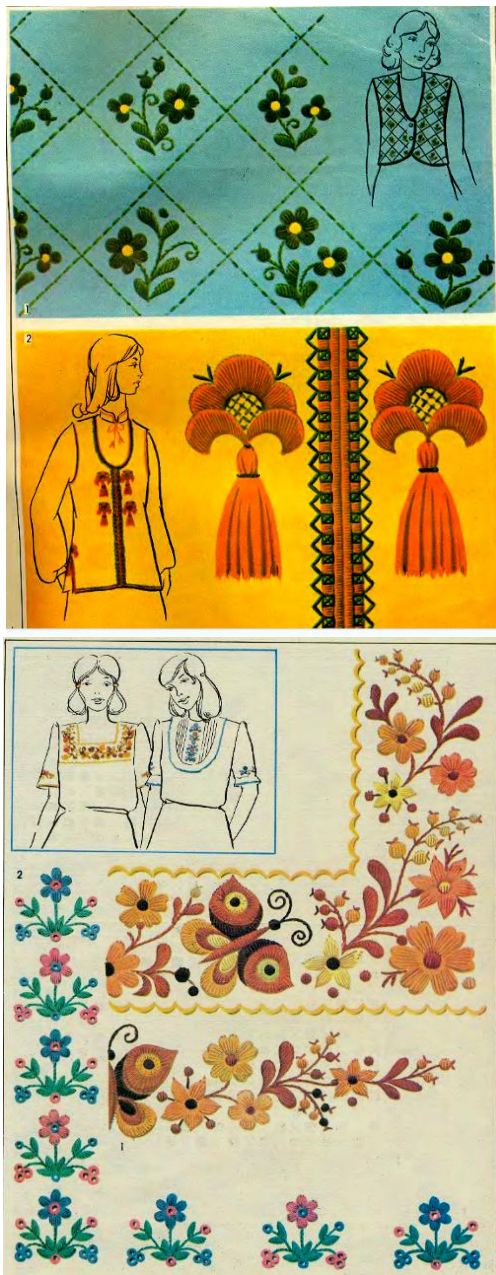

Рис. 50 – Комбінований орнамент

Повторення. Орнаменти мають певні понятійні визначення.

Мотив – основне повторюване зображення в орнаменті.

Поле – поверхня, на якій розміщений орнамент.

Орнамент можливо композиційно комбінувати із одного або кількох мотивів. З кількох мотивів створюють групу, яку називають декоративною ланкою та стилізованим узагальненням.

За композиційною структурою орнаменти поділяють, ще на три основні різновиди: *стрічкові, замкнені, сітчасті*.

Стрічковий, або фризівий, орнамент має вигляд довгої смужки та комбінації при ескізуванні у кольорі. Його застосовують для декорування одягу у вигляді вишивки, поясів, шарфів, обшивки (облямівки) (рис.51).

Рис. 51 – Стрічковий (фризівий), орнамент

Рис. 52 – Сітчасті орнаменти

Сітчастий – композицію будують за допомогою сітки, що складається із системи різноманітних вузлів (квадратні, трикутні, прямокутні, ромбоподібні). Цей вид орнаменту призначений для великих площин, зокрема для кольорових тканин (рис. 52).

Замкнений – складна композиція має декоративні елементи, що створюють замкнену групу. Орнамент komponують на обмеженій площині будь-якої форми – у колі, овалі, прямокутнику, квадраті.

Використовують для оздоблення хусток, головних уборів, столової білизни, постільної білизни (рис. 53).

Рис. 53 – Замкнені орнаменти від центру та до центру

Вазонний

Розетковий

Рис. 54 – Способи розташування орнаментальних мотивів на виробі

У побудові орнаменту значну увагу приділяють врівноваженості мотивів і фону, послідовності їхнього розміщення на площині, ритмічності чергування мотивів і кольорових плям.

Створюючи орнаментальну живописну композицію, потрібно приділити увагу співвідношенню елементів мотиву: основні елементи виокремлюють, використовуючи більший розмір, колірну пляму або розташовуючи їх у центрі. Та розмальовуючи за допомогою кольорових відтінків.

Другорядні орнаменти доповнюють основні, підкреслюють їхнє значення. Усі елементи утворюють єдине композиційне ціле.

Після визначення композиції олівцем її переносять на основу (папір) і завершують виконання технікою: кольоровий олівець, акварель, гуаш або аплікація.

Додаток. Колірне коло носить ім'я Йоханнеса Іттена. Йоганнес Іттен – педагог і художник родом зі Швейцарії. Його ім'я відомо, без перебільшення, всіх, хто пов'язаний з дизайном і образотворчим мистецтвом.

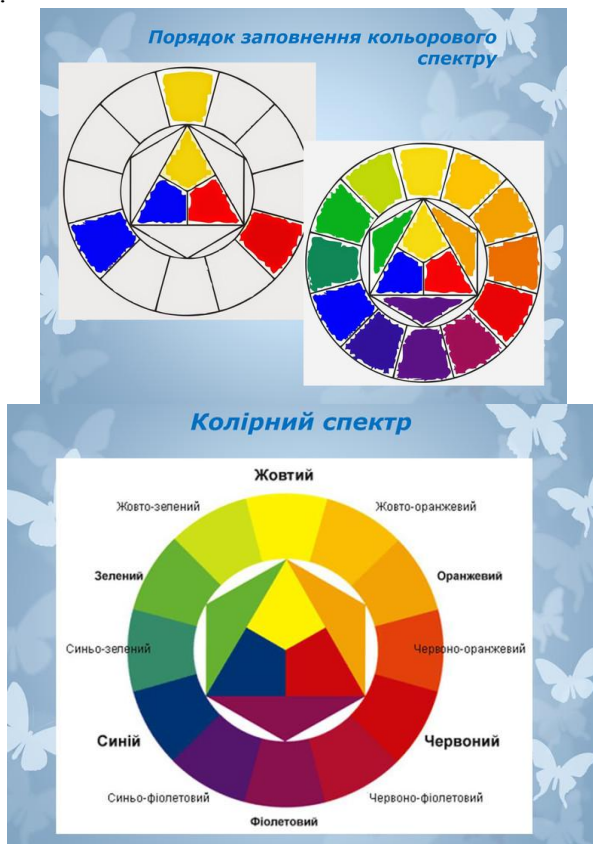

Рис. 55 – Нагадаємо простий прийом розміщення кольорів у кольоровому колі (спектра).

Назва кольору починається з тієї ж літери, що *колір*. Наприклад, 1-2 – чарівниця – осінь, 3-4 – жар-птицю – зазиває, 5 – бабин, 6-7 – сад – фарбувати.

А звідки беруться нові відтінки? Зрозуміти неважко: вони є результатом змішування сусідніх кольорів. Наприклад, так виходять пурпурний (червоно-фіолетовий), жовто-зелений, синьо-зелений, жовто-оранжевий і т.д. Дивись (рис. 55).

Список джерел

1. Горбатюк Н.А. Практичне ескізування одягу : навч. посіб. для здобувачів освіти. / Наталія Горбатюк., Людмила Авілкова., Ганна Откидач., Ірина Романюк., Ганна Животовська. – Київ : Грамота, 2021. – 192 с. : іл.
2. Кириченко М.А., Кириченко І.М. Основи образотворчої грамоти: навчальний посібник. 2-ге вид., перероб і допов. / Л.Г. Кириченко., І. М. Кириченко. – Київ : Вища школа, 2019. – 190 с.
3. Сидоренко В.К., Мачача Т.С. Трудове навчання: [навчальний посібник] – Харків : Видавництво «Сиція», 2018. – 272 с.
4. Живопис як вид образотворчого мистецтва. [Електронний ресурс]: дистанційне навчання. Відеоурок. – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=_FtyYJxWkZo
5. Колірний спектр. [Електронний ресурс]:– Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=Z74Yxi6FaLM&list=PLrxGem5K9296ZxTaSs93b7KyNQyrvldMs&index=23>
6. Жанри образотворчого мистецтва. Образотворче мистецтво. [Електронний ресурс]: дистанційне навчання. Відеоурок. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=8sl95CJOG-4>
7. Вишивка - невмирущий оберіг. Відеоурок. [Електронний ресурс]: дистанційне навчання. Відеоурок. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=vVmG-fhVTCA&list=PLrxGem5K9296ZxTaSs93b7KyNQyrvldMs&index=39>

Ж - 74	Живопис [Текст]: Конспект лекцій для здобувачів ОКР «кваліфікований робітник» професії 8263 Вишивальник денної форми навчання / уклад. Григорій ІВАНЧЕНКО. – Луцьк: ТФК ЛНТУ, 2023. 52 с.
--------	--

Конспект лекцій з дисципліни Живопис складений з метою надання методичної допомоги в опрацюванні та засвоєнні матеріалу згідно освітньої робочої програми.

Конспект лекцій містить поради, що до вивчення завдань а також має перелік тем, план, виклад навчального матеріалу та список джерел.

Призначений для здобувачів ОКР «кваліфікований робітник» професії 8263 Вишивальник.

Комп'ютерний набір:
Редактор:

Григорій ІВАНЧЕНКО
Григорій ІВАНЧЕНКО

Підписано до друку «29» 09 2023 р.
Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура. Таймс.
Ум. друк. арк. 4,25 Обл. - вид. арк. 4,0
Тираж 40 прим. Зам. 73

Відокремлений структурний підрозділ
«Технічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»
43023 м. Луцьк, вул. Конякіна, 5
Друк – ТФК ЛНТУ

